

ורכר חאמינים

עלון שבועי מבית 'בני אמונים'

309

פרשת וישב

תש"פ

מאוצרות אמונים

צרת יוסף קפצה בפתאומיות

י'שב יעקב" (ל' א)

"בְּקֶשׁ יַעֲקֹב לִישֵׁב בְּשִׁלְוָה, קִפֵּץ עָלָיו רִגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף" (רש"י).

מהי משמעות לשון 'קפץ'?

באר האדמו"ר רבי פינחס מנחם אליעזר יוסטמן מפליץ:

לַיַּעֲקֹב אָבִינוּ הִתְגַּלּוּ מֵרָאשׁ כָּל הַצָּרוֹת שֶׁעָתִידוֹת לָבוֹא עָלָיו (ראה וְהָיָה כִּנּוּחַ ב'), מִלְבַּד צָרַת הַעֲלָמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף שֶׁקִּפְצָה עָלָיו בְּפִתְאוֹמִיּוֹת. הַסֵּבֶה שֶׁצָּרָה זֶה לֹא הִתְגַּלְתָּה לוֹ הִיא מִשּׁוֹם שֶׁבִּשְׁנוֹנָה מִיֵּתֶר הַצָּרוֹת שָׁאף שִׂדְעַת עָלֶיהָ מֵרָאשׁ, קִבְּלָן בִּצְרִיכָה וְלֹא הִתְפַּלֵּל שְׁלֹא תִבָּאֶנָּה עָלָיו, עַל צָרַת יוֹסֵף בְּנֵי אֲהוּבֵי לֹא הָיָה עוֹצֵר בְּרוּחוֹ מִלְבַּקֵּשׁ רַחֲמִים כְּדִי לְבַטְּלָהּ.

שפת צדיק

ומחלן לשבטי ישראל

"יִשְׂרָאֵל אֲהָבָה אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי בֶן זָקֵנִים הוּא לוֹ וְיִשָּׂה לוֹ תַּנְתָּן פָּסִים" (ל' א)

לַעֲוֹלָם אֵל יִשְׁנָה אָדָם בְּנֵי בֵּין הַבָּנִים, שֶׁבִּשְׁבִּיל מִשְׁקַל שְׁנֵי סִלְעִים מִלֵּת [צָמַר מִשְׁבַּח] שְׁנֵתָן יַעֲקֹב לְיוֹסֵף וְיִתֵּר מִשְׁאָר בָּנָיו, וְנִתְקַנְּנוּ בּוֹ אֲחָיו וְנִתְגַּלְּגַל הַדְּבָר וְיִרְדּוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם" (שַׁבָּת ב').

כתב המשרד חכמה:

אם נִדְקָדֵק נִמְצָא כִּי אֵף מִשְׁקַל לִשְׁוֹן הַזְּהוּרִית שְׁנֵתָנָה בְּרָאשׁ הַשְּׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים הִיָּה 'שְׁנֵי סִלְעִים' (יוֹמָא מִב' א). הַסֵּבֶה שֶׁתִּקְנֶנּוּ כָּךְ לְדוֹרוֹת הִיא כְּדִי לְכַפֵּר עַל חֲטָא מִכִּירַת יוֹסֵף, שֶׁשָּׁמֹנוּ נוֹתֵר קָטָן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר (שׁוֹמֵר טוֹב מִשְׁלִי א). עַל פִּי זֹאת הוֹסִיף וּבָאֵר אֶת הַנֶּסֶךְ הַמִּיחָד שֶׁבּוֹ מִכְּנִים יִשְׂרָאֵל בְּתַפְלַת יוֹם הַכַּפּוּרִים: "כִּי אִתָּה סִלְחֵן לְיִשְׂרָאֵל וּמַחְלֵן לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל" וּמַחְלֵן - עַל חֲטָאֵם שֶׁל 'שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל' בְּמִכִּירַת יוֹסֵף.

הוסיף ואמר רבי יוסף כהן אב"ד ירושלים:

לְדַבְּרֵי הַמִּשְׁחָר חֲכָמָה שֶׁבִּכֵּל שְׁנֵה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים מִבְּקָשִׁים אֲנִי שִׁכְפֵּר לָנוּ חֲטָא מִכִּירַת יוֹסֵף, יִתֵּן לְהַסְבִּיר שָׁאף אֲסוּר נִגְעִילֵת מוֹנְעִים בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים נוֹעֵד כְּדִי שְׁלֹא יִזְכֵּר עַל יָדָם חֲטָא מִכִּירַת יוֹסֵף אֲשֶׁר נִקְפַּר בְּעִבּוּר נִגְעִלִים, כְּפִתּוּב (עֲמוּס ב' ו): "עַל מִכְרָם בְּכֶסֶף צִדִּיק וְאֲבִיוֹן בְּעִבּוּר נִגְעִלִים". כִּפִּי שֶׁהִכְהֵן הַגְּדוֹל אֵינוֹ לוֹבֵשׁ בְּגָדִי יָהֵב בְּעִבּוּדֵת יוֹם הַכַּפּוּרִים כְּדִי לֹא לְהַזְכִּיר אֶת חֲטָא הַעֲגֵל (ר"ה כו א). כָּךְ אֵינֶנּוּ לוֹבְשִׁים מוֹנְעִים בְּבִקְשָׁתָנוּ עַל כְּפָרַת חֲטָא מִכִּירַת יוֹסֵף, כְּדִי שְׁלֹא לְהַזְכִּיר אֶת הַחֲטָא.

מִשְׁחָר חֲכָמָה אַחֲרֵי מוֹת; דְּבָרֵי יוֹסֵף

י'מאן - י'י אמן

"י'מאן... וְאִיךָ אַעֲשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְחִטָּאתִי לְאֵלִיקִים" (ל' ט-כ)

דרש רבי שלמה זלמן ארנר רבה של שאמלוי:

כִּפִּי שֶׁדָּרְשׁוּ חֲכָמִים (בִּיצָה טו א) אֶת הַמֶּלֶךְ "וַיִּנְפֹּט" שֶׁנֶּאֱמָרָה בְּעִנְיַן הַשְּׁבִת (שְׁמוֹת ל' א), כִּקְצוֹר הַתְּבוּתָה: "וַיִּי אֲבָדָה נֶפֶשׁ" [בְּצִאת הַשְּׁבִת מִתְּאֵבֶל הָאָדָם עַל כָּךְ שֶׁנִּלְקְחָה מִמֶּנּוּ הַנֶּשְׁמָה הִיתְרָה שְׁנֵתָנָה בּוֹ בְּכִנְיֹת הַשְּׁבִת], כָּךְ נִוְכַל לְדָרֵשׁ אֵף כָּאֵן: "וַיִּמְאָן" - י'י אָמֵן. שֶׁכָּךְ אָמַר יוֹסֵף: הֵיאָךְ אֲכַשֵּׁל בְּחִטָּא וּבְכָךְ אֶפְגֵּם בְּיַחֲד הַשְּׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים שֶׁנִּרְמְזוּ בְּתַבְתּוֹת 'אָמֵן'.

עוֹד יֵשׁ לְדָרֵשׁ כִּי בְּהַזְכֵּרַת 'אָמֵן' רָמַז יוֹסֵף הַצָּדִיק לְתַפְלַת 'אֵין כְּאֵלֵינוּ' שֶׁסִּדְרָה כְּסִדֵּר אוֹתִיּוֹת 'אָמֵן': "אֵין כְּאֵלֵינוּ... מִי כְּאֵלֵינוּ... נוֹדָה לְאֵלֵינוּ...", שֶׁבְּאֻמְצָנוּתָהּ נִזְכָּר בְּרוּמָמוֹת הַבוֹרָא וּבְחוּבָתוֹ לְעוֹבְדוֹ וְלִהְיוֹת לוֹ, וּבְכָךְ נִמְנָע מִמֶּנּוּ הַחֲטָא.

אָבֵן שְׁלֹמֹה אוֹת כֹּד

סִדְרָה שֶׁל שְׁבָחִי 'אֵין כְּאֵלֵינוּ' לִפִּי אוֹתִיּוֹת 'אָמֵן' אֵינוֹ מִקְרִי; רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי יֶקֶר רַבּוֹ שֶׁל הַרְמָבָ"ן מְבָאֵר, שָׁאף שְׁמוֹן הַדִּין הִיָּה לְפִתְחָם בְּשִׁאֲלָה: "מִי כְּאֵלֵינוּ?", וְכִן לְאַחֵר מִכּוֹן לְהַשִּׁיב: "אֵין כְּאֵלֵינוּ", מִכָּל מִקּוֹם: "אוֹמְרִים הַסֵּדֵר הַזֶּה, לִפִּי שֶׁנִּרְמְזוּ בּוֹ 'אָמֵן'.

מִהָר"י צֶאֱלַח מְגֻדְלֵי חֲכָמֵי תִימָן מוֹסִיף וּמְבִיא בְּפִירוּשׁוֹ 'עֵץ חַיִּים' לְסִדּוֹר הַתְּפִלָּה, כִּי מִסֵּרַת קְדוּמָה מְקַבֵּלַת בְּקֶרֶב חֲכָמֵי תִימָן, שֶׁלִּפְיָכָךְ נִתְקַנְּנָה תַּפְלָה זוֹ בְּסִדֵּר אוֹתִיּוֹת 'אָמֵן': "שֶׁפִּעַם אַחַת גְּזָרָה מַלְכוּת הָרִשְׁעָה עַל יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא לַעֲנוֹת אָמֵן. מַה עֲשׂוֹ? תִקְנֵנוּ לְאוּמְרוֹ בְּרָמְזוֹ, בְּרָאשֵׁי תְבוּתָה: "אֵין... מִי... נוֹדָה", כְּדִי שְׁלֹא יִבְיָנוּ. וְאֵף עַל פִּי כּוֹן כְּשִׁנְתַּבְּטַלְתָּ הַגְּזָרָה, תִּקְנֶנָּה לֹא זֶה מִמְקוּמָהּ.

פִּירוּשׁ הַתְּפִלּוֹת וְהַבְּרָכוֹת עִמָּי כֹה; 'עֵץ חַיִּים' תַּפְלַת 'אֵין כְּאֵלֵינוּ'

יֵשׁ לְהוֹסִיף, כִּי לְכָךְ הַקְדִּימוֹ לְרָמֵז 'אָמֵן' בְּתַפְלַת 'אֵין... מִי... נוֹדָה לְאֵלֵינוּ', לְשִׁבְחֵים הַרוּמָזִים לְבִרְכָּה: 'בְּרוּךְ... אִתָּה הוּא אֵלֵינוּ...'. בְּהַקְדָּמָה זוֹ בְּקִשּׁוֹ לְרָמֵז אֵף עַל גְּדֵל מַעֲלָתָהּ שֶׁל 'אָמֵן' עַל הַבְּרָכָה, כְּמֵאֲמֹר חֲכָמִים (בְּרָכוֹת נג ב): "גְּדוֹל הַעוֹנָה אָמֵן יוֹתֵר מִן הַמְּבָרָךְ".

עוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ כִּי מַעֲצָם הַעֲבָדָה שֶׁבְּתַפְלָה זוֹ אֲנִי מֵאֲרִיכִים לְהַזְכִּיר שֵׁם שְׁמִים בְּאִפְסֵי רִבִּים [אֵלֵינוּ, אֲדוֹנָנוּ, מְלִכְנוּ, מוֹשִׁיעֵנוּ], נִתֵּן לְלַמֵּד עַל גְּדֵל סוּדָה וְרוֹם מַעֲלָתָהּ שֶׁל עֲנִית 'אָמֵן', וְכִפִּי שֶׁתִּכְתֵּב הַמְּקַבֵּל הַקְּדוּמוֹן רַבִּי אֲהָרֹן הָאֵלֶן מִשְׁרָדֵּינָא בַּעַל סֵפֶר 'קְרִינִים' [ח] לִפְנֵי כְּאֵלֶף שָׁנִים] בְּסִפּוֹר 'אֲגֻרַת הַשְּׁעִמִּים' (דף ע' ב): "כִּי תִבֵּת אָמֵן מִלָּא עַל כָּל גְּדוּתָיו, פָּנִים וְאֲחֹר מַעֲלָה וּמַסָּה, דְּכוּלָּא בִּיה, לֹא יִחֲסֹר כָּל בּוֹ, מִגְּנִילָה וּמִסְתָּר, פְּנִימִי וְחִיצוֹן, פֶּלֶא פֶּלֶאוֹת, מְפִלָּאִים וְעֲלָמִים, סוּדוֹת גְּדוּלוֹת הָעֶרֶךְ בְּאֶרֶץ וּבְרַחֲב, שְׁהוּ כְּשׁוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִסְתָּרֵי תוֹרָה עֲמֵק עֲמֵק מִי; מִצְאָנוּ, מִי; מִלֵּל גְּבוּרַת ה' וְהַמְשָׁכִיל לְבִין".

י'ר' בְּנֵי אֲמוֹנִים רַבִּי יַעֲקֹב דָּב מְרומן שִׁטְיוֹן הִי

על אחי אנכי מבקש

"וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה תִּבְקֹשׁ; וַיֹּאמֶר אֶת אַחִי אֲנִכִּי מִבְּקֹשׁ הַגִּידָה נָא לִי אִיפֹה הֵם רַעִים" (ל' טו-טז)

פֶּרֶשׁ רַבִּי יַעֲקֹב בֶּן רַבִּי אֱלִימֶלֶךְ מְלִיץ עֲנִינִים: "וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה תִּבְקֹשׁ" - אִם יִשְׁאַלֵךְ אָדָם מַהִּי הַתְּפִלָּה הַרְאוּנָה בְּיוֹתֵר לִפְנֵי ה', וַיֹּאמֶר אֶת אַחִי אֲנִכִּי מִבְּקֹשׁ" - הֵשֵׁב לוֹ כִּי הַטוֹב בְּיוֹתֵר הוּא לְהִתְפַּלֵּל עַל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּתְוֹנִים בְּצָרָה וּבִשְׁבָּהּ.

הוסיף האדמו"ר רבי ליבוש מברזאן:

תַּפְלָה שֶׁכְּזוֹ מִתְקַבֵּלַת בְּיוֹתֵר בְּשָׁמִי מְרוּמִים, עַד שָׁאף הַמְּקַטְרִגִּים עוֹנִים אַחֲרֶיהָ 'אָמֵן' בַּעַל כְּרִחַם כְּנִרְמָז בְּלִשׁוֹן הַתְּבוּתָה: "הַגִּידָה נָא לִי" - "נָא לִי" בְּגִימַטְרִיָּה 'אָמֵן'.

בֵּית יַעֲקֹב [בְּנוֹבֶסֶק] עִמָּי צַח; אֲמָרִי יְהוּדָה [בְּרִיזָאן]

יוסף נצל בזכות המוציא

"מַה בְּצַעַע כִּי נִהְרָג אֶת אַחֵינוּ וְכִסְיָנוּ אֶת דָּמוֹ" (ל' כו)

בְּסִפְרֵי הַמְּפָרָשִׁים הוֹבֵא לִשְׁוֹן 'מִדְרֵשׁ פְּלִיאָה' (רָאָה מִדְרֵשׁ תַּנְחוּמָא עֲקִיב ו'): "אִם נִהְרָג אֶת אַחֵינוּ, אִיךָ נִבְרָךְ הַמוֹצִיא?" לְהֵלֵן שְׁנֵי פִירוּשִׁים שְׁנֵתָנָה לְמִדְרֵשׁ זֶה:

רבי שמואל אבא הורודצקי באר:

אֶת הַסֵּבֶה שָׁאֵנוּ מְבָרְכִים: "הַמוֹצִיא לְחֵם מִן הָאָרֶץ", אֵף שֶׁהָאָרֶץ מוֹצִיאָה דָּגָן וְלֹא לְחֵם, בָּאֵר רַבִּי יַחֲזָק קִיאָר שֶׁתִּקְנֶנּוּ כּוֹן עַל שֵׁם הַעֲתִיד, שֶׁכּוֹן אֲמָרוֹ חֲכָמִים (שַׁבָּת ל' ב): "עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוֹסְקָאוֹת [מֵאֲפִים מוֹכְנִים] וְכָלִי מִלֵּת [בְּגָדִים הַעֲשׂוּיִים מִצְמָר מִשְׁבַּח]". בְּכָךְ יִתְפָּרְשׁוּ דְּבָרֵי הַמִּדְרֵשׁ שֶׁאֲמָרוּ הָאֲחִים: הֲלֹא הַסֵּבֶה שָׁאֵנוּ מְבָרְכִים בְּלִשׁוֹן 'הַמוֹצִיא לְחֵם' הִיא מִשּׁוֹם שֶׁלְעֲתִיד לָבֵא יִהְיוּ מְצוּיִים בְּאֶרֶץ גְּלוֹסְקָאוֹת וְכָלִי מִלֵּת' לָרֵב, וְהֵיאָךְ מִבְּקָשִׁים אֲנִי לְהִרָג אֶת אַחֵינוּ מִתּוֹךְ שְׁנֵאָה שֶׁמְקוּרָה בְּקִנְיָנָה עַל כְּתִנֵּת 'מִלֵּת' (שַׁבָּת י' ב) שֶׁקִּבֵּל מֵאֲבִינוּ?

באופן אחר באר רבי נפתלי צבי שטרן:

בְּתוֹסִפּוֹת (בְּרָכוֹת לח ב ד"ה וְהִלְכְתָּם) הוֹבֵא בְּשֵׁם הַיְרִישְׁלִי שֶׁהַסֵּבֶה שֶׁתִּקְנֶנּוּ לְבִרְךְ 'הַמוֹצִיא' וְלֹא 'מוֹצִיא', הוּא כְּדִי שְׁלֹא יִבְלִיעַ הַמְּבָרָךְ אֶת הָאוֹת מִ"ם שֶׁבְּסוּף מִלֵּת 'הַעוֹלָם' בְּאוֹת מִ"ם הַפֶּתַח הִלָּה אֶת הַתְּבָה שֶׁאֲחִירָהּ - 'מוֹצִיא', וְכָךְ הוּא יִהְיֶה נִשְׁמָעוֹת כְּמֵלֶכֶת אַחַת: 'הַעוֹלָמוֹצִיא'. זֶהוּ שֶׁאֲמָר: יְהוּדָה לְאֲחָיו: "אִם עַל תְּבָה אַחַת חוֹשְׁשִׁים אֲנִי שְׁלֹא תִבְלַע, וּבְגִינָה אֲנִי מְבָרְכִים 'הַמוֹצִיא' וְלֹא 'מוֹצִיא', הֵיאָךְ לֹא נִחְמַל עַל כֶּפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל?!"

תוֹלְדוֹת יַחֲזָקִים בְּהָרִי; פְּעִילִים לְתוֹרָה [נִדְפֵס בְּסוּף סֵפֶר בֵּית הָאוֹצָר] דף א'; גְּרָסָא דִּינְקוּמָא

בימים ההם
בזמן הזה
אין כאלקינו,
מי כאלקינו,
נודה לאלקינו

מִהָר"י צֶאֱלַח מְגֻדְלֵי חֲכָמֵי תִימָן הִבִּיא בְּפִירוּשׁוֹ 'עֵץ חַיִּים' לְסִדּוֹר הַתְּפִלָּה, כִּי מִסֵּרַת קְדוּמָה הִיתְרָה בִּידֵי חֲכָמֵי תִימָן, שֶׁלִּכְךָ נִתְקַנְּנָה תַּפְלַת: "אֵין כְּאֵלֵינוּ... מִי כְּאֵלֵינוּ... נוֹדָה לְאֵלֵינוּ...", בְּסִדֵּר אוֹתִיּוֹת אָמֵן, לִפִּי: "שֶׁפִּעַם אַחַת גְּזָרָה מַלְכוּת הָרִשְׁעָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לַעֲנוֹת אָמֵן. מַה עֲשׂוֹ? תִקְנֵנוּ לְאוּמְרוֹ בְּרָמְזוֹ, בְּרָאשֵׁי תְבוּתָה: "אֵין, מִי, נוֹדָה, כְּדִי שְׁלֹא יִבְיָנוּ".

ברכת המזון - 'הטוב והמטיב' (ח')

חמש עשרה בקשות

את ברכת 'הטוב והמטיב' אנו מסיימים בחמש עשרה בקשות אשר כל אחת מהן היא עולם מלא, וכפי שטוח רבי שמשון פינקוס באחת מדרשותיו:

"פעם עמד יהודי ליד החפץ חיים וברך את ברכת 'הטוב והמטיב' במרוצה. כפסים שאלו החפץ חיים: 'האם אתה יודע שבקשת עתה לא פחות מחמשה עשר דברים?' האיש התפלא למשמע הדברים, והחפץ חיים מנה לו כדומה:

"תחלה בקשת: 'לחן' - שתמצא חן בעיני בני אדם. לאחר מכן בקשת: 'ולחם וירחמים וירחם' - שיהיה לך מקום ברוח ולא תהיה בצפיפות. 'הצלה' - שער בנפשו, כמה פעמים ביום יילדים שלך עוברים את הרחוב...!! הלא ה'הצלה' נחוצה לכל אחד, בכל עת ובכל שעה. 'והצלה' - כאשר אתה הולך ללמד, תצליח בלמודך. כך גם בהמשך הברכה: 'ברכה ישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים וחיים ושלום וכל טוב' - בכל מלה טמונה בקשה מלאה עומק".

"אם כך", סים החפץ חיים: "תאר לעצמך אפוא שבגוף 'בשש ממו': 'אני צריך את זה ואת זה ואת זה...', במהירות ובחסר שימת לב - וכי כך מבקשים בקשות?!" (נפש שמשון אמונה עמי 102).

רוח קודם להצלה

סדר הבקשות: "וירחם, הצלה", מוסד על לשון הפסוק במגלת אסתר (ד ט): "רוח והצלה יעמוד ליהודים". ואכן, תמה רבי שלמה חליון, כי בדרך כלל תחלה מתרחשת ההצלה ולאחר מכן הרוח, ומדוע סדרו את הרוח קודם להצלה? ותרא זאת על פי מה שאמרו חכמים (מגלה יג ב) שהקדוש ברוך הוא מקדים רפואה למכה. מעתה, כיון שעד שבאה המכה אין האדם יודע מה הרפואה שקדמה לה, ורק לאחר שמתרפא מבין שקדמה לה רפואה, לפיכך ראוי להקדים את הרוח לפני ההצלה. שכן רק לאחר שהרוח לו מבין האדם מהו חבל ההצלה שנשלח אליו עוד טרם נצל בפעל (הובא בספר 'ענינו של יום ח' עמ' עב).

עוד יש שבארו זאת על פי דברי הישפת אמת (פורים תרל"ד) שמדריך הצדיקים שאף שהם בטוחים בישועה שתבוא, מתפללים הם כאלו אינם יודעים עליה. ובכך יש לבאר את גסח הברכה שאף שאנו מביעים את בטחונו ב'רוח' שינתן לנו, אנו מבקשים על ההצלה ('אורה זו תורה' עמ' קכב).

באופן נוסף בארו זאת על פי דברי המדרש (ב"ר עה יג) שבקש יעקב אבינו מהקדוש ברוך הוא שאם נגזרו צרות על ישראל, לא יביא עליהם בבת

אחת, אלא יתן רוח ביניהן כדי להקל מעליהם. לכך מקדימים אנו 'רוח' 'להצלה', שעוד בטרם 'ההצלה' מבקשים אנו שהצרות שנגזרו עלינו לא יוטלו עלינו בבת אחת (תפוחי חיים) אסתר שם: מקדשי ה' ח"ב בפתחה).

אף אחר ההצלה נחוצה הצלחה

כפי שכאן אנו מבקשים על 'הצלה', לאחר 'ההצלה', כך גם בגסח ההלל אנו מבקשים תחלה: 'אנא ה' הושיעה נא, ולאחר מכן: 'הצליחה נא. ויש להבין לשם מה יש להוסיף ולבקש על הצלחה לאחר שכבר בקשנו על ההצלה?

במסכת הודיה שקימה תנועת 'אגדת ישראל' ברבע היהודי לאחר שחרורו בשנת תשכ"ז, נשא דברים רבי יחזקאל סרגאצ'ל, ראש 'ישיבת חברון', ואת דבריו פתח בספור משנות בחירותיו:

"בתקופה שלמדת בישיבת סבולדקא שבליטא, בין תלמידי הישיבה היה בחור ושמו גדליה, בחור כשרוני במיוחד, שהיה חביב במיוחד על כל בני הישיבה ורבניה. והנה, באחד הימים חלה הבחור במחלה קשה, ולצורך רפואתו הדרך לנסע לוינה, בית הרפואה, שם היה מאשפז בקשר ששה חודשים עד שהבריא.

השמועה על כך שגדליה הבריא הגיעה לאזנינו, וכבר צפינו לשוב ולראותו בין כתלי בית המדרש. אולם מה רבה היתה אכזבתנו כאשר גדליה לא שב לישיבה. לאחר זמן מה נודע לנו שבתקופת שהותו בבית הרפואה, של הפעעה דעתו של הבחור בידי כמה מהרופאים שהיו יהודים מתבוללים. הללו שכנעוהו לעזוב את דרך ה', וכך הפסיד עולם התורה בן עליה שכול היה להאיר את העולם בתורתו. גדליה זכה אפוא להצלה, אולם להצלה לא הגיע."

הוסיף וזעק רבי יחזקאל: "במשך שנים רבות התפללנו על הישועה שתבוא אלינו בסלוק האויב הערבי מירושלים עיר קדשנו. בחסדי שמים זכינו לבסוף לישועה, אולם עתה אנו זקוקים להצלה. אם מחמת 'ההצלה' גרם מכשול, ולו היהודי אחד, שיעלה להר הבית בטמא, הרי שההצלה לא היתה כאן, והישועה התבררה כלא כדאית."

פעמים רבות אנו מיחלים לישועה, אולם אף כאשר אנו זוכים לה, עלינו לדעת כי מחובתנו לנצל אותה כמנוף לעליה רוחנית. שאם חלילה לאחר הישועה נותרנו במצבנו הרי שהיתה לנו 'הצלה' אף לא 'הצליחה' (להאיר, זמירות שבת עמ' תקטז).

אנה מלטה נפשי

להיכן מתכננים רשעים אלו להובילנו. חפשונו דרך עקיפה שבאמצעותה נוכל לחקק לדורות הבאים את אמונתנו, שאף בעת ששולטים הרשעים בגופנו, נותרת נשמתנו נאמנה ושיכת לקדוש ברוך הוא. לכן בחרנו בפסוק זה המזכיר לנו שאף כאשר: 'צרה וגון אמצא' תמיד נוכל לקרא בשם ה': 'אנה ה' מלטה נפשי'.

חדשים ספורים לאחר בקורנו ברוסיה, נחרדנו לשמע כי בית הכנסת של מרינה רוסצ'ה הצת בידי אנטישמים שהזהו כחברי 'אגדת הסופרים הסובייטית', והוא עלה באש על כל תכולתו, מלבד ספרי התורה שנצלו מבעוד מועד.

בשנת תשנ"ו, הזמנתי טוב למוסקבה כדי לחנך מקוה טירה ולהניח אבן פנה לבית הכנסת החדש של מרינה רוסצ'ה. הפעם תכנן לקום בגן של ממש במקום שבו עמד הצריף הישן שנשרף.

היה זה כבר תקופה ארוכה לאחר התמוטטות השלטון הקומוניסטי, ולמעשה הנחת אבן הפנה נאספו יהודים רבים מכל קצוות תבל. במעמד המפאד נכחו בין היתר גם ראש העיר של מוסקבה וכן שגריר ארצות הברית ברוסיה.

התבקשתי לשאת דברים. אולם בטרם נגשתי אל המיקרופון נגשו אלי שלושה מראשי הקהלה והציגו בפני פסח עץ. לדבריהם, מלבד ספרי התורה שנצלו, היתה פסח עץ זו בבחינת 'אוד מצל מאש' - השירי היחיד שלא עלה באותו לילה שבו הצת בית הכנסת. הפסתי בפסח העץ ולא האמנתי למראה עיני; היה זה לא אחר מאותו שלט מהוה שעליו היו רשומות המלים: 'אנה ה' מלטה נפשי', השלט שכמוהו הפרתי היטב מאותו בקור מרגש שערכתי במוסקבה שבע שנים קודם לכן.

למראהו לא יכולתי לעצור בעד דמעותי, וכבר היה לי קשה לשאת את הנאום שתכננתי לשאת. ומאז ועד עצם היום הזה, בכל פעם שאני מגיע באמירת 'ההלל' בראש חדש, במועדים ובכלל הסדר, למלים: 'אנה ה' מלטה נפשי', אני יכול שלא להזכר באותו מעמד מרגש. לנגד עיני עומד אותו בית כנסת עתיק, דל בחיצוניותו אך עשיר מאוד בפנימיותו, כבטוי מפלא למסירות הנפש שהחזיקה את עמנו לאורך אלפים שנות גלות, כאשר גם בעמק הצרה והצוקה, תמיד היו עינינו נשואות למרום בתפלה: 'אנה ה' מלטה נפשי'.

תבונתם של זקני אותו דור, במוסקבה של שנות המהפכה, עמדה להם להבין שהיו הפסד החשוב ביותר שיכולו להעביר לדור ההמשך: למרות כל מה שיעבר על גופנו, נותרת נשמתנו בקדיו של רבון העולמים, ועלולם לא נחדל מלשאת אליו את עינינו עד אשר יגאל אותנו ברחמייו.

הנדה של פסח 'תחל ישראל' עמי קנג

הספור שלפנינו החל בשנת תשמ"ט, בתקופת התמוטטות של 'מסך הברזל' שבמשך שבעים שנות הקומוניזם סגר את שערי ברית המועצות בפני מאות אלפי יהודים שנותרו מאחוריו מנתקים לחלוטין מאחיהם, נתונים להתעמרות קשה וגזרות אימות בידי ראשי המשטר האכזרי, אשר עשה הכל כדי לנתקם מיהדותם.

באותה שנה הזמנה קבוצה של ששה רבנים מישראל, אירופה וארצות הברית לפגישה עם ראשי השלטון בארמון הקרמלין. לאחר הפגישה הורשו הרבנים לבקר את הקהלות היהודיות בשתי ערים, במוסקבה ובלינגרד - הלא היא סן פטרבורג. וכך מספר הרב ישראל מאיר לאו שליט"א, שהשתתף במשלחת רבנים זו:

"בקורנו במוסקבה התקיים באחד במאי, יום אידם של הקומוניסטים. העיר היתה עטויה בלה באדם - צבע המהפכה הקומוניסטית. דגלים אדמים התנוססו מעל הבתים, ובאורה זו היה עלי ועל חברי הרבנים לקים את הפסוק: 'את אחי אנכי מבקש', ולתור אחר שרידי הקהלה היהודית, אלו שעוד נותרו נאמנים ליהדותם.

בראש חדש איר הגענו לאחת משכונות העני של מוסקבה, 'מרינה רוסצ'ה' שמה. שם נותר על עמדו בית הכנסת ישן מעץ, אשר בשנת תרע"ח, שנת המהפכה הקומוניסטית, הספימו ראשי המהפכה להותירו על כנו בעבור היהודים העניים והזקנים שהתפללו בו.

בית כנסת זה נותר פעיל במתכנת מצמצמת לאורך כל שנות המהפכה, וכאשר הגענו לשם מצאנו בתוכו שתי קבוצות קטנות של יהודים; האחת של ישישים מפלגים בשנים, שנותרו נאמנים ליהדותם למרות הקשי הגדול שהיה ברוך בכך, והשנייה של בעלי תשובה צעירים, עטורי זקנים וציציות, אשר לאחר למעלה משבעים שנים של חנוך אתאיסטי וכפונגי, היו בבחינת נס של ממש.

מתפללי בית הכנסת כבדני לעבר לפני התבה לתפלת הלל של ראש חדש. נגשתי לעמוד התפלה והתבוננתי סביבי; בדרך כלל על עמוד התפלה בבתי הכנסת חקוק הפסוק: 'שית' ה' לנגדי תמיד', או לשון המשנה: 'דע לפני מי אתה עומד', ואלו כאן נכונה לי הפתעה; על עמוד התפלה של בית הכנסת של מרינה רוסצ'ה נחקקו מלים אחרות - היו אלו ארבע מלים מתוך פסוקי ההלל: 'אנה ה' מלטה נפשי'.

לאורך כל התפלה המרגשת, התבוננתי בפומים התמימות והפשוטות וחשתי כיצד הן מפיצות חם בלבי בקר העו. עם סיום התפלה נגשתי לאחד מזקני המתפללים ושאלתיו לפשר הסבה שבשונה מהמקובל, דוקא פסוק זה נחקק על עמוד התפלה. והלה ספר לי מעדותו האישית:

כאשר בית כנסת זה נתן לנו לפלטה בשנת תרע"ח ברשותם של ראשי המהפכה הקומוניסטית, הבנו עד מהרה